

de Berlijnse regisseur Kurt Gerron en door de Nederlandse tekenaar Jo Spier; Gerron en Spier waren uit Westerbork naar Theresienstadt overgebracht. De opnamen (ze werden gemaakt door een Tsjechische filmmaatschappij) vonden plaats van midden augustus tot begin september '44: opnamen van opgewekt dagelijks leven, van toegewijd werken in de bedrijven en op het land (de Tsjechische gendarmes moesten zich bij dat laatste achter bomen en struiken verbergen), van een vrolijk zwemfestijn, van een uitgelaten bal, enzovoort. Na afloop van de opnamen kregen allen die er zich voor hadden ingespannen, geschenken van de SS – enkele weken later werden zij, met uitzondering van Spier, naar Auschwitz gedeporteerd. 'Propagandalager' – hoe juist was de term die Zöpf gebezigd had!

*Bergen-Belsen*¹

Is Bergen-Belsen óók een 'propagandakamp' geweest? Dat niet. Het kamp dat op de Lüneburger heide lag (men zou kunnen zeggen: tussen Hamburg en Hannover – zie kaart III op pag. 79) werd door de Duitsers voor Joden ingericht omdat zij dat als in hun belang zagen: zij wilden er Joden laten verblijven (officieel heette het kamp een 'Aufenthaltslager', een 'verblijfskamp') die tegen Duitsers in den vreemde uitgewisseld konden worden, of die in neutrale dan wel Geallieerde staten belangrijke relaties hadden waarvan Duitsland te gelegener tijd hoopte te profiteren. In zoverre had Bergen-Belsen een serieuze opzet – volmaakte onverschilligheid aan Duitse kant heeft er evenwel toe geleid dat die opzet in een ellendige toestand ontaardde en dat het in de laatste maanden van de oorlog ook in Bergen-Belsen tot een massaal sterven kwam. In het bestaan van een 'normaal' kamp was namelijk wél het *Auswärtige Amt* geïnteresseerd, maar Bergen-Belsen ressorteerde als alle 'officiële' concentratiekampen onder het *SS-Wirtschafts- und Verwaltungshauptamt* – het kon dat SS-departement geen zier schelen of de Joden in Bergen-Belsen verkommerden of stierven, en de belangstelling van het *Auswärtige Amt* was niet zo levendig dat het ook maar poogde, nauwlettend te volgen wat in Bergen-Belsen geschiedde.

Er was in Bergen-Belsen in '35 een barakkenkamp voor arbeiders gebouwd die op enkele kilometers afstand een groot oefenterrein voor de *Wehrmacht* moesten aanleggen en er een groot aantal kazernes en andere

¹ Wij ontlenen de meeste van onze algemene gegevens aan de studie van E. Kolb: *Bergen-Belsen. Geschichte des 'Aufenthaltslager' 1942-1945* (1962).